

СПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПА ЗА НЕИЗМЕННОСТ НА СЪДЕБНИЯ СЪСТАВ В КОНТЕКСТА НА АКТУАЛНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА НОРМАТИВНИ ПРОМЕНИ

Цветомир Панчев¹

Резюме: Непосредствен предмет на настоящата статия са някои актуални законодателни предложения, свързани със закриването на специализирани съдилища и съответните им прокуратури. Изследването е фокусирано върху подхода за уреждане на приключването на висящите съдебни производства, които са образувани пред специализираните съдилища, през призмата на стриктното спазване на изискванията на принципа за неизменност на съдебния състав.

Целта на автора е да предостави комплекс от аргументи, с които да се докаже фундаменталното значение на принципите на българския наказателен процес като

източник на знания за планиране и оценка на качеството на всяка законодателна инициатива.

Изразени са доводи в подкрепа на извода, че познаването на системата от основни начала на наказателния процес обезпечава качествения процес на тълкувателна дейност на наказателнопроцесуалните норми и помага за извършване на оценката дали уредената нормативна материя отговаря на съвременните постулати на демократичното общество.

Ключови думи: наказателнопроцесуален принцип, неизменност на съдебния състав, нормативни промени, разпоредително заседание

I. Актуални предложения за изменение на НПК, свързани със закриването на специализираните съдилища

Актуалните предложения за структурни и организационни промени по отношение на звената на специализираното наказателно правосъдие бъдат нестихващ обществен отзвук. Публичното пространство е наситено с анализи относно необходимостта и формите на законодателна интервенция, с която да се гарантира принципът за независимост на съдебната власт и защита на конституционните права на гражданите.

¹ Цветомир Панчев, доктор по наказателен процес от Академията на Министерството на вътрешните работи, заместник-директор на дирекция в Министерството на вътрешните работи, ел. поща: TsPanchev@mvr.bg

Със Закон за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт е предвидено закриването на Специализирания наказателен съд (СНС), Апелативния специализиран наказателен съд (АСНС) и съответните им специализирани прокуратури, като се урежда статусът на работещите в тях съдии и прокурори, както и приключването на висящите дела при спазване на принципа за неизменност на състава.² Във връзка с това се регламентира кадровият статус на съдиите и прокурорите чрез възстановяване на предишна заемана длъжност или преназначаване в съответни по степен съдилища и прокуратури, като в правомощията на Висшия съдебен съвет (ВСС) е да преназначи магистратите по реда и условията на чл. 194, ал. 1 от Закона за съдебната власт (ЗСВ), обн. ДВ, бр. 64 от 07.08.2007 г., в сила от 07.08.2007 г., последно доп. ДВ, бр. 24 от 25.03.2022 г. Приети са промени в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), Обн. ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., в сила от 29.04.2006 г., последно изм. ДВ, бр. 85 от 12.10.2021 г., които пряко произтичат от променената материалноправна уредба, като се урежда подсъдността на престъпленията, попадащи в юрисдикцията на Специализирания наказателен съд, и се въвеждат разпоредби относно приключването на висящите съдебни производства. Предвидени са следните основни групи хипотези, с които да се осигури приключването на висящите съдебни производства:

- първоинстанционните наказателни дела, заведени пред СНС, по които не е проведено разпоредително заседание, следва да се изпратят по подсъдност на окръжните съдилища, съответно на Софийския градски съд (СГС), които ги насрочват за разглеждане в разпоредително заседание в седемдневен срок от влизане на закона в сила;
- първоинстанционните наказателни дела, заведени пред СНС, по които е проведено разпоредително заседание, е предложено да станат подсъдни на СГС и разглеждането им да продължи от съдебния състав, провел заседанието;
- неприключените производства пред АСНС с проведено закрито или разпоредително заседание в седемдневен срок от влизане на закона в сила следва да бъдат изпратени по подсъдност на съответните апелативни съдилища;
- неприключените производства пред АСНС, по които е проведено закрито или разпоредително заседание, се предлага да станат подсъдни на Софийския апелативен съд (САС) и разглеждането им да продължи от съдебния състав, провел заседанието.

С аргументите за спазване на изискването за неизменност на съдебния състав вносителят мотивира предложението съдиите от съдебните състави, които не са преназначени в СГС, съответно в САС, да бъдат командирани за участие в разглеждането на делата до приключване на производствата по тях. Със същото съображение е прието за съдиите от съдебния състав, разгледали въззивните дела, по които е постановена присъда или са обявени за решаване, които не са преназначени в САС, да бъдат командирани за изготвянето на мотивите към присъдата или за произнасяне и обявяване на решението по делото.³

² Публикуван на 21.01.2022 г. на електронната страница на Портала за обществени консултации. Достъпен на: <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=6605> [прегледан на 14.02.2022]. Внесен в 47-ото Народно събрание на 02.03.2022 г. (сигн. № 47-202-01-12) и приет на второ гласуване на 14.04.2022 г.

Приетите промени в Закона за съдебната власт (ЗСВ) и Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) бяха част от концепцията от предходен законопроект, внесен от група народни представители в 46-ото Народно събрание, преминал обсъждане в Комисията по конституционни и правни въпроси и приет на първо гласуване в зала.

³ Следва да бъде уточнено обстоятелството, че за разлика от съдебния състав, принципът за неизменност не е приложим за прокурора, участвал в съдебната фаза на процеса. Всеки прокурор участва в наказателното производство като представител на прокуратурата, която е единна.

II. Същност и проявления на принципа за неизменност на съдебния състав

Посочените промени, свързани със закриването на специализираните съдилища, пораждат редица въпроси от практическа и теоретическа гледна точка, които форматът на статията не може да обхване. Въпреки това и без претенции за изчерпателност настоящият анализ ще акцентира върху решенията за приключването на висящите съдебни производства през призмата на стриктното спазване на изискванията, свързани с прилагането на принципа за неизменност на съдебния състав. За целите на изследването ще се изяснят някои от характерните черти на основните начала, формирали съвременното наказателно съдопроизводство, тъй като без познаване на техните белези, проявления и традиции е невъзможно да се оцени практическият резултат от предлаганите промени, както и тяхната законосъобразност. Познаването на спецификите и особеностите на принципите, върху които е изградено и функционира действащото наказателно съдопроизводство, има огромно значение за адекватното планиране на всяка бъдеща нормативна интервенция върху организацията на действащия процес.

Не бива да се забравя, че регламентацията на ръководните за наказателния процес начала е бавен и систематичен процес, често съпроводен със сериозни сътресения от социален характер. Така например след бурните времена на буржоазни революции в периода XVIII – XIX век и установяването на принципа за разделението на властите е прекратено използването на инквизиционния тип наказателен процес, а с това и приложението на теорията на формалните доказателства. Това дава основание за засилване на значението на свободното съдийско убеждение, основавано на единичната и съвкупната оценка на необходимите доказателства и на презумпцията за невиновност на подсъдимия. Системата на свободно съдийско убеждение е възприета и в актуалния НПК като принцип за оценка на доказателствения материал (арг. чл. 14, ал. 1 НПК).⁴

Краткият хронологичен анализ на процеса по възприемане на системата от основни начала на българския наказателен процес показва сериозните исторически перипетии, през които преминава. Първата регламентация на съдебна наказателна процедура след Освобождението в Княжество България се прави с Временните правила за устройството на съдебната част в България (утвърдени от Княза на 24 август 1878 г.), като с уреждането на наказателното съдопроизводство се възприема състезателното начало за сметка на средновековния инквизиционен (следствен) процес. Този преход се оценява като значителен напредък в наказателнопроцесуалната уредба, при който обвиняемият се е превърнал от обект в субект на процеса и за целта се регламентиран съответни процесуални гаранции.⁵ В теорията се приема, че за пръв път с временните правила се установяват принципите на независимост на съда от администрацията, публичност, гласност, непосредственост, както и правото на защита на обвиняемия.⁶ Впоследствие с приемането на Закона за наказателното съдопроизводство (ЗНС)⁷, създаден по модел на руския углавен процесуален закон, се

В НПК е предвидено прокурор от по-горестоящата прокуратура да може служебно писмено да отмени или измени постановление на прокурор от по-ниската по степен прокуратура, което не е било разгледано по съдебен ред. Неговите писмени и мотивирани указания са задължителни за тях, като в тези случаи той може и сам да извърши необходимите действия по разследването, както и други процесуални действия.

⁴ Така Манев, Н. (2016). *Наказателнопроцесуално право*. София: Сиела, 106.

⁵ Така Токушев, Д. (2004). *История на новобългарската държава и право 1878 – 1944*. София: Сиби, 253.

⁶ Вж. Манолова, М. (2001). *История на държавата и правото. Трета българска държава 1878 – 1944*. София: Сиела, 24.

⁷ Гласуван и приет в I редовна сесия на IX Обикновено Народно събрание и утвърден с Указ от 03.04.1897 год. (обн. ДВ, бр. № 77 от 1897 г.).

урежда наказателен процес, който може да бъде определен като смесен, инквизиционно-обвинителен тип, по примера на френския наказателен процес, уреден с *Code d'instruction criminelle* от 1808 г.⁸ С последния за пръв път се възприема наказателен процес от смесен тип, при който се съчетавали следственият тип процес и английският състезателен процес. При регламентиране на досъдебното производство били използвани основните положения от Ордонанса на крал Людовик XV от 1670 г. (*Ordonnance Criminelle*) с характерния за тях следствен елемент, докато производството в съдебната фаза се регулирало чрез принципите, приети в Декрета от 16 септември 1791 г., роден от Великата френска революция.⁹

Може да се обобщи, че с уреждането на процедурата за провеждане на наказателно производство в ЗНС се преодоляват редица остарели навици, характерни за средновековния наказателен процес.¹⁰ За пръв път се подлагат на анализ и обсъждане идеи за регламентиране на набор от гаранции за независимостта и обективността на вътрешното убеждение на съдебния състав при решаване на наказателни дела.

Съвременният облик на основните начала на наказателния процес се формира в хода на приемането на Конституциите от 1946 г., 1971 г. и 1991 г. и приетите въз основа на тях наказателно-процесуални кодекси от 1952 г., 1974 г. и 2005 г.

Доктрината е категорична, че наказателнопроцесуалните принципи имат конституционни основи, а изграждането на тяхната система е както израз на правно регулиране на даден отрасъл от обществени отношения, така и първична правна регламентация на дейност, отнасяща се до сърцевината на реализиране на държавната власт.¹¹ Принципите, върху които е изграден действащият в страната ни наказателен процес, са в синхрон, взаимодействат си непрекъснато, обуславят се взаимно, като се допълват, а в определени хипотези дори влизат в съприкосновение. Без съмнение, в организиране и провеждане на наказателното производство има ситуации, при които се отчита конкуренция между различни принципи.¹² Техният ценностен характер предполага важната особеност, че в зависимост от спецификата на съответната ситуация могат да се проявяват по различен начин. В този смисъл един принцип може да се реализира с по-ниска или по-висока интензивност и така да се наложи или да отстъпи пред друг.¹³ Предвид това често е невъзможно предварително да се

В наказателнопроцесуалната теория се налага мнението, че поради реципирането на закона от руския наказателен процес в проекта му е използван терминът „углавно съдопроизводство“, като след приемането му през 1897 г. се настоява да се използва българският превод „наказателно съдопроизводство“ (вж. Саранов, Н. (1934). *Българско наказателно-процесуално право*. Т. 1. София, 35).

⁸ Така Саранов, Н. Цит. съч., 83. Авторът е категоричен, че френският кодекс служи за основа при регламентирането на наказателнопроцесуални системи в редица европейски страни.

Според Д. Токушев в досъдебната фаза доминирало инструктивното начало, което въвеждало следствената форма на предварително разследване. При него преобладавала поверителността, конспиративността и писменото начало. В съдебната фаза се проявявало състезателното начало, характерно за обвинителния тип наказателен процес. (Вж. Токушев, Д. Цит. съч., 253).

⁹ Вж. Цонков, И. (2014). *Теория и практика на съдебното производство по наказателни дела (състезателността в светлината на Европейската конвенция за правата на човека)*. София: Сиела, 46.

¹⁰ Подробен анализ на новите принципи на наказателния процес, които се възприемат със ЗНС, вж. Саранов, Н. Цит. съч., 76. Акценти от него се правят от Вучков, В. (2018). *Българската полиция и законът за углавното съдопроизводство от 1897 г. В: Наказателното правораздаване – традиции и перспективи*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

¹¹ Манев, Н. Цит. съч., 47.

¹² Повече за конкуренцията на принципи вж. Alexy, R. (2010). *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford: Oxford University Press, 50.

¹³ В литературата този проблем е подробно изследван като проява на т.нар. оптимизация, която изразява мярката на съчетаване на различните принципи във всяка отделна ситуация (Вж. Стоилов, Я. (2018). *Правните принципи: теория и приложение*. София: Сиби, 68).

определи при конкуренция между два или повече принципа кой от тях ще има надмошние над останалите. Налице са случаи, при които един принцип, като например този за търсене на обективната истина, напълно изключва каквато и да е възможност за конкуренция с друг принцип.¹⁴

В теорията непротиворечиво се приема, че от началата на непосредствеността и устността пряко произтичат изискванията за неизменност на състава на съда и непрекъснатост на съдебното заседание.¹⁵ Всички тези посочени принципи са насочени към осигуряването на благоприятна среда за реализиране на качествена правораздавателна дейност. Респективно без тяхното стриктно спазване постановената присъда не може да има силата на един редовен и законно постановен съдебен акт.

Принципът на непрекъснатост на съдебния състав за пръв път е регламентиран в НПК от 1952 г., като в чл. 31, ал. 1 се приема, че делото се разглежда от един и същ състав от постъпването до свършването му в съда, освен ако за това има непреодолими пречки. Ако някой съдия или съдебен заседател няма възможност да продължи участието си в някое заседание, той се замества от друг съдия, съответно съдебен заседател. В този случай обаче заседанието по делото трябва да започне отново, освен ако съдията или съдебният заседател, който попълва състава, е участвал като запасен в първоначалния състав. Същевременно в разпоредбата на чл. 181 на НПК (1952) се предвижда, че след като е започнал да разглежда едно дело, съдът не може преди свършването му да разглежда друго. В прилагането на това правило се проявяват принципите на непрекъснатост на съдебното дирене и непосредственост, чието нарушение има потенциала да опорочи решаването на делото по същество.¹⁶ Важно е разглеждащият делото съдебен състав да придобие лични и непосредствени впечатления от личността на подсъдимия, свидетелите, вещите лица и във връзка с това да направи преценка на тяхната достоверност, правдоподобност и тяхното отношение към издирването на обективната истина. По този начин ще може да формира своето вътрешно убеждение досежно факта на извършеното престъпно деяние, от кого е извършено то, при какви обстоятелства, за личността на подсъдимия, за степента на вината му, размера на наказанието, което следва да му се наложи и т.н.¹⁷ По аргумент на противното правилното формиране на вътрешното съдийско убеждение ще се наруши с прекъсването на съдебното дирене и извършването на други съдебни действия по друго дело, с което придобитите лични възприятия у състава на съда ще избледнеят, а това ще допринесе за неправилна преценка на събрания доказателствен материал. Последниците за изхода на делото от нарушаването на правилото за непрекъснатост са сериозни дори когато съдът се е оттеглил на съвещание и преди произнасянето и обявяването на присъдата по дадено дело член от състава е взел участие в разглеждането и решаването на друго дело. В тези случаи се приема, че е допуснато особено съществено нарушение на процесуални правила.¹⁸

Принципът за неизменност на съдебния състав е възприет и в чл. 257 от НПК (1974), когато се регламентира, че делото се разглежда от един и същ състав на съда от започване-

¹⁴ Вълчев, Д. (2016). *Лекции по обща теория на правото (1-ва част)*. София: Сиела, 195.

¹⁵ Павлов, С. (1996). *Наказателен процес на Република България (Обща част)*. София: Сиби, 129.

Налице са мнения, че правилото за неизменност на състава на съда пряко произтича и гарантира принципа за непосредствеността, според който съдът основава решенията си върху доказателствени материали, които събира и проверява лично (Чинова, М., Б. Бележков (2018). Обща характеристика на предаването на съд и подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание. *Норма*, № 3).

¹⁶ Решение № 191 от 11.05.1956 г. по н. д. № 1565/1956 г., III н. о. на ВС.

¹⁷ Пак там.

¹⁸ Решение № 164 от 06.03.1969 г. по н. д. № 43/1969 г., II н. о. на ВС.

то до завършването на съдебното заседание, като е абсолютно задължително, когато някой член от състава не може да продължи да участва в разглеждането на делото и се налага да бъде заменен, съдебното заседание да започва отначало. Правилото се отнася както до състав, включващ съдии, респективно такива и съдебни заседатели, така и едноличен съдия пред първа инстанция. Обобщената съдебна практика разяснява връзката между обсъжданите основи начала за независимост, непосредственост, публичност, гласност и изискването за синхрон и защита на интегритета между тях. Приема се например, че в състава на съда, който постановява присъдата, не може да участва член, неучаствал при провеждането, дори на част от съдебното следствие за събиране и проверка на доказателствата.¹⁹

Върховната съдебна инстанция приема, че нарушаването на която и да е разпоредба на НПК относно правилата за състава на съда води до неговата незаконност²⁰, а оттам и до отмяна на постановената присъда.²¹ Оттук следва изводът, че участието на различни състави при събирането на доказателствата и при постановяването на присъдата нарушава не само изискването за неизменност на състава, но и основополагащия принцип на непосредствеността в наказателния процес. В същото време няма допуснато съществено процесуално нарушение, когато съдия от съдебния състав е участвал в първото съдебно заседание, на което не е даван ход на делото и само са допуснати нови доказателства, а при разглеждането на делото по същество е участвал друг съдия.²²

Редакциите на текстовете на чл. 257 на НПК (1974) се възприемат и в актуалната норма на чл. 258 от НПК от 2005 г.

Конституционният съд на Република България потвърждава като безусловно правилото, че принципът за неизменност на съдебния състав предполага на първо място делото да се разглежда от един и същ състав на съда от започването до завършването на съдебното заседание.²³ В синхрон с този извод е и практиката на Върховния касационен съд (ВКС), който счита, че нарушаването на принципа за неизменност на състава на съда е сред най-сериозните процесуалните нарушения.²⁴ Допуснатото нарушение на процесуални правила, освен че е съществено, е от категорията на абсолютните такива, визирани в нормата на чл. 348, ал. 3, т. 3 от НПК, и обуславя отмяна на постановената въззивна присъда и връщане на делото за ново разглеждане от друг състав на окръжния съд.²⁵ Налице са солидни аргументи от теорията в подкрепа на този извод.²⁶

Действително, буквалният прочит на чл. 258, ал. 1 от НПК показва, че приложното поле на цитираната разпоредба обхваща съдебното заседание с всички негови стадии, включително процесуалните действия, които не са свързани с доказателствената дейност на съда и страните. Логическият анализ на разпоредбите, с които се урежда дейността на съда в ръ-

¹⁹ Решение № 356 от 09.06.1997 г. по н. д. № 239/1997 г., II н. о. на ВКС.

²⁰ Нарушаването на принципите на непосредственост и на неизменност на състава води до постановяване на присъдата от незаконен състав (Решение № 50 от 12.02.2001 г. по н. д. № 614/2000 г., III н. о. на ВКС).

²¹ Решение № 435 от 03.11.1994 г. по н. д. № 345/1994 г., I н. о. на ВКС.

²² Решение № 208 от 06.04.1999 г. по н. д. № 54/1999 г., II н. о. на ВКС.

²³ Решение № 10 от 15 ноември 2011 г. по к.д. № 6 от 2011 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. бр. 93 от 25.11.2011 г. Съдът приема още, че участието в разглеждане на дело от съдебен заседател с изтекъл мандат винаги ще доведе до опорочаване на присъдата поради допуснато съществено нарушение на процесуалните правила, предвид постановяването ѝ от незаконен състав.

²⁴ Решение № 45 от 23.03.2016 г. по н. д. № 1587/2015 г., Наказателна колегия, III н. о. на ВКС.

²⁵ Решение № 265 от 21.02.2018 г. по н. д. № 980/2017 г., Наказателна колегия, I н. о. на ВКС.

²⁶ Павлов, С. (1996). Цит. съч., 131.

ководенето и решаването на наказателни дела, съобразени с относимите наказателнопроцесуални принципи, води до формиране на друг извод.

Правилото, по силата на което съдът следва да основава решенията си върху доказателствени материали, които са събрали и проверили лично, отнесено към изискването на чл. 258 от НПК за неизменност на съдебния състав, дава основание последното да се приеме като гаранция за реализиране на принципа за непосредственост. Ето защо неизменността би следвало да е относима към стадиите, в които се извършва събиране, проверка и оценка на доказателствата, т.е. съдебното следствие и постановяването на присъдата.²⁷

В правната доктрина и съдебната практика последователно се приема, че съществено процесуално нарушение на изискването за неизменност на състава ще е налице в случаите, когато доказателствата са събрани от различни съдебни състави, без да бъдат повторени действията, извършени от първоначалния състав, а така също и когато съдебно следствие е проведено от един състав, а присъдата е постановена от друг.²⁸ Или иначе казано, участието на различни съдии в съдебните заседания, когато са били допускани доказателства, без да се пристъпи към събирането им, не обуславя процесуално нарушение по смисъла на чл. 348, ал. 3, т. 3 НПК.²⁹

Смисълът на правилото по чл. 18 НПК, от който е изведено поставеното в чл. 258 НПК изискване, е за непосредствено възприемане от съда на установяваните факти, затова и доказателствените материали, въз основа на които ще се постанови съдебният акт, следва да се събират и проверяват лично.³⁰ Така например не следва да се приема за нарушено правилото за неизменност на съда, ако един състав е допуснал разпит на свидетел, който впоследствие е изслушан от друг съдебен състав.³¹

Както е известно, в разпоредителното заседание нито се събират, нито се проверяват доказателства.³² Вярно е, че съдът се произнася по искания за допускане на нови доказателства, но предвид прилагането на принципа за търсене на обективната истина, това може да стане и впоследствие, независимо че същото това искане не е било уважено в разпоредителното заседание.³³ Същите аргументи дават основание да се приеме, че няма пречка във

²⁷ Така в Решение № 5/2009 г. на I н. о., Решение № 49/2010 г. на III н. о., Решение № 429/2011 г. на II н. о. на ВКС.

²⁸ В практиката на ВС и ВКС трайно е прието, че в този случай съставът на съда е незаконен – р. № 435 от 3.XI.1994 г. по н. д. № 345/94 г., I н. о. на ВС; р. № 224 от 17.IV.1995 г. по н. д. № 115/94 г., II н. о. на ВС; Решение № 595 от 28.09.2004 г. по н. д. № 171/2004 г., II н. о. на ВКС; Решение № 702 от 10.01.1998 г. по н. д. № 673/1997 г. на ВКС, II н. о.; Решение № 103 от 16.02.2010 г. по н. д. № 707/2009 г., I н. о. на ВКС.

²⁹ Решение № 150 от 23.08.2017 г. по н. д. № 357/2017 г., Наказателна колегия, II н. о. на ВКС

³⁰ Решение № 49 от 16.02.2010 г. по н. д. № 702/2009 г. на Наказателна колегия, III н. о. на ВКС.

Това разбиране е застъпено и в Решение № 208 от 1999 г. на II н. о. на ВКС (Вж. Чинова, М., П. Раймундов (2002). *Съдебна практика. Касационно производство по наказателни дела: 1998–2001*. София: Феня).

³¹ Решение № 206 от 15.01.2019 г. по н. д. № 913/2018 г., Наказателна колегия, III н. о. на ВКС.

³² Чинова, М., Б. Бележков. Цит. съч.

Авторите с основание обръщат внимание на обстоятелството, че разпоредителното заседание протича без назначаването на резервни съдии или съдебни заседатели, тъй като не се изисква продължително време. Последното се дължи на обстоятелството, че по време на това заседание делото не се решава по същество и затова не се извършват разпити, експертизи и други действия по събирането на доказателства. Ето защо, ако един от съдиите или съдебните заседатели не може да продължи участието си, се заменя с друг, а разпоредителното заседание продължава, без да се повтарят извършените действия.

³³ Пак там.

въззивната инстанция един състав на съда да се произнесе по исканията за допускане на нови доказателства по правилата на чл. 327 НПК, а друг да проведе съдебното заседание.³⁴

Тезата, че принципът на неизменност на съдебния състав не следва да се прилага при разпоредителното заседание, дава основания за критика на предложенията от коментирания проект на Закона за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт.³⁵ Може би със законодателна инициатива се проявява известна предпазливост с цел препятстване на възможността да бъде опорочена процесуалната дейност, извършена до момента пред специализираните съдилища. Делата с фактическа и правна сложност предполагат ангажиране на сериозни усилия по събиране, проверка и оценка на доказателства, а оттук и сериозен времеви диапазон. При разглеждането на делото от нов съдебен състав то трябва да започне отначало с повтаряне на всички съдопроизводствени действия, за да могат членовете на новия съдебен състав да участват лично в събирането и проверката на доказателствата по делото, което изисква допълнително време. С оглед на очертаната по-горе синергия, съществуваща между неизменността, независимостта и непосредствеността, една недообмислена нормативна промяна би могла да компрометираща цялата система на основни начала, въз основа на които функционира наказателният процес.

За пълнота на изложението може да се посочи и друг щадящ вариант на законна интервенция за постигане на идентична цел, като например бъде предвидено делата да приключат пред действащите в момента специализирани съдилища, а дори и да се регламентира срок за това. Разбира се, това би забавило закриването на сегашните специализирани съд и прокуратура, а наред с това може да препятства проявлението на принципа за търсене на обективната истина, тъй като ще „стимулира“ доказването да се ограничи в определени времеви рамки, независимо от необходимостта от евентуални допълнителни съдебно-следствени действия.³⁶ Важно е да се припомни принципното положение, изведено в хода на тълкувателната дейност на ВКС, че съдебното разглеждане на делото в границите на разумен срок не може да става на всяка цена и най-малко за сметка на дължимо упражняване на право на защита или на свободата за вземане на решенията по вътрешно убеждение.³⁷ В този смисъл противоречи на логиката на наказателното производство едно основно начало да се прилага, за да се игнорират останалите начала в процеса.³⁸

III. Значение на принципите на наказателния процес при предприемане на нормативни промени

Изложението в предходните точки цели да наведе аргументи в подкрепа на извода, че за да бъде разбрана същността на даден принцип на наказателния процес, би следвало да се изследва функционалната му връзка с останалите начала, на които се основава регулирането на производството. Системата от основни начала е насочена към изграждането на

³⁴ Пак там.

³⁵ Във връзка с това е по-удачна редакцията на предходния проект на Закона за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт, внесен от група народни представители в 46-ото Народно събрание (сигнатура в НС № 46-154-01-8), в който критерият за разпределяне на друг състав е обстоятелството дали е започнало съдебно следствие.

³⁶ Случаи на нарушаване на началото за търсене на обективна истина посредством определянето на темпорални граници за извършване на правораздавателна дейност са отдавна известни в теорията. (В този смисъл Павлов, С. (1989). *Наказателен процес на Народна република България*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 307).

³⁷ Р-146-2011-II н. о. на ВКС.

³⁸ Р-501-2008-III н. о. на ВКС.

среда на хуманизъм и демократизъм в действащия наказателен процес. Чрез нея се осигурява синхрон между задачите на НПК и целите на Конституцията и не на последно място се допринася за адекватното тълкуване на наказателнопроцесуалните норми.³⁹ В този смисъл системата от ръководни начала е средство за утвърждаване на националната традиция за кодификация на процесуалната правна уредба.

Познаването на системата от основни начала и нейното функциониране следва да е определящ коректив не само за правораздавателния процес, но и за предприемането на стъпки за прецизиране на установената нормативна регулация. Тази система не е статична и отразява степента на развитие, до която е достигнал общественият живот, като вдъхва социален характер на нормите на НПК. В същото време спомага за реализиране на задачите на наказателния процес.⁴⁰

Приемането на фундаментални нормативни промени следва да се предприема единствено при наличието на необходимост от сериозно и драстично изменение на приоритетите или преосмисляне на пътя на развитие на наказателнопроцесуалната политика. В този смисъл генезисът на социално-икономическите обществени условия закономерно стимулира процесите на преоценка и преобразуване на действащите наказателнопроцесуални институти. Ето защо е задължително предложенията за законодателна инициатива да са съпроводени с анализ на въздействието им върху системата за наказателнопроцесуални начала, респективно как допринасят за тяхното развитие, а оттук и за постигане на задачите на наказателния процес.

Изминаха почти шест години от подписването на Междуинституционалното споразумение между Европейския парламент, Съвета на Европейския съюз и Европейската комисия за по-добро законотворчество, с което беше поставен като приоритет стремежът към по-добро законотворчество в рамките на Съюза чрез следване на принципите за демократична легитимност, субсидиарност и пропорционалност, както и принципа на правна сигурност.⁴¹ Беше предвидено постигането на прозрачност и координиране на законодателния процес чрез извършването на оценка на въздействието, консултация с обществеността и със заинтересованите страни и обратна връзка, както и последваща оценка на действащото законодателство. В синхрон с това бяха приети промени в Закона за нормативните актове.⁴²

В Европейския съюз и държавите членки постоянно се усъвършенства механизмът за „по-доброто нормотворчество“ с цел гарантиране на оптимално качество, разбирано като ефективност, ефикасност, релевантност и съгласуваност на приеманите публични политики, законодателство и други мерки за регулиране, като аргументирането на всеки проект на законодателна инициатива следва да се базира на обективни данни и доказателства, а не на последно място и с позоваване на безспорна научна експертиза.⁴³

³⁹ Павлов, С. (1996). Цит. съч., 69.

⁴⁰ В теорията се прави ясна разлика между задачи и принципи на наказателния процес, като се приема, че първите очертават резултата, до който следва да се достигне в хода на наказателнопроцесуалната дейност, вторите са процесуалните средства, които способстват за това. Съвкупността на задачите и основните принципи формира модела на типологическа характеристика на наказателното правораздаване и правораздаване. (Манев, Н. (2018). *Развитие на реформата на наказателния процес*. София: Сиела, 13).

⁴¹ Михайлова, Е. (2017). Мерки в областта на нормотворчеството – български и европейски изисквания. В: *10 години България в Европейския съюз – въздействие върху развитието на публичните политики и законодателството*. София: Нов български университет [прегледан на 20.02.2022]. Достъпен на: <http://ebox.nbu.bg/bgineu/>.

⁴² Обн. ДВ, бр. 34 от 2016 г.

⁴³ Димов, Т. (2022). *По-добро нормотворчество в Европейския съюз и България*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 291.

Библиография

- Вучков, В. (2018). Българската полиция и законът за углавното съдопроизводство от 1897 г. В: *Наказателното правораздаване – традиции и перспективи*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Вълчев, Д. (2016). *Лекции по обща теория на правото (1-ва част)*. София: Сиела.
- Димов, Т. (2022). *По-добро нормотворчество в Европейския съюз и България*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.
- Манев, Н. (2016). *Наказателнопроцесуално право. (Ръководство за студенти)*. София: Сиела.
- Манолова, М. (2001). *История на държавата и правото. Трета българска държава 1878 – 1944*. София: Сиела.
- Михайлова, Е. (2017). Мерки в областта на нормотворчеството – български и европейски изисквания. В: *10 години България в Европейския съюз – въздействие върху развитието на публичните политики и законодателството*. София: Нов български университет.
- Павлов, С. (1989). *Наказателен процес на Народна република България*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Павлов, С. (1996). *Наказателен процес на Република България (Обща част)*. София: Сиби.
- Саранов, Н. (1934). *Българско наказателно-процесуално право*. Т. 1. София.
- Стоилов, Ян. (2018). *Правните принципи: теория и приложение*. София: Сиби.
- Токушев, Д. (2004). *История на новобългарската държава и право 1878 – 1944*. София: Сиби.
- Цонков, И. (2014). *Теория и практика на съдебното производство по наказателни дела (състезателността в светлината на Европейската конвенция за правата на човека)*. София: Сиела.
- Чинова, М., Б. Бележков (2018). Обща характеристика на предаването на съд и подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание. *Норма*, № 3.
- Чинова, М., П. Раймундов (2002). *Съдебна практика. Касационно производство по наказателни дела: 1988–2001*. София: Феней.
- Alexy, R. (2010). *A Theory of Constitutional Rights*. Oxford: Oxford University Press.

CONSTANCY OF THE COURT IN THE CONTEXT OF THE CURRENT LEGISLATIVE AMENDMENTS

Tsvetomir Panchev⁴⁴

Abstract: This article is an attempt to interpret the proposals for amendments of the Judiciary Act, prepared by the Ministry of Justice, containing regulations related to the closure of Specialized Public Prosecutor's Office and the Specialized Criminal Courts there. In particular, the study focuses on the regulation related to the completion of pending court proceedings of specialized courts, through the prism of strict compliance with the well-known principle of constancy of the court in penal procedures.

The author's aim is to provide a complex of arguments to prove the fundamental importance of the principles of the Bulgarian criminal process, as an important basis of knowledge for planning and assessing the quality of each legislative initiative.

Keywords: constancy of the court, dispensable session, legal amendment, principle of criminal process

⁴⁴ Tsvetomir Panchev, Ph.D. in Criminal Procedural Law, Academy of the Ministry of Interior, Deputy Director of directorate in the Ministry of Interior, e-mail: TsPanchev@mvr.bg